

SYSSLINGEN

Medlemsblad 3, 2009 Årgång 16

Brevet till läsaren

I slutet på maj satt min hustru och jag och åt en bit mat i Torekov. Den plats på jorden där hennes mors släkt har sina anor och där min mormors anor hör hemma. Min mormor var född 1865 och min hustrus mormor var född 1855. Båda i en liten by som heter Glimminge och tillhör Västra Karups socken på Bjäre-halvön. Ställena (vi säger så i Skåne) ligger bara på ett par hundra meters avstånd från varandra.

Vi sitter alltså på en rätt nyetablerad krog med utsikt över havet tillsammans med en av mina systerdöttrar och hennes man. Vi ser stranden och havet – samma sköna bild av landskapet och stenarna och himlen som våra anmödrar såg. Men en annan värld – en annan tillvaro. Kärvare och mindre resursrik än vår. Och ändå troligen rik på mänsklig värme – gemenskap och tid att bry sig om varandra. Kanske mer tid till detta än vad vi har nuförtiden.

Vi vet egentligen väldigt lite om hur det var att vara människa före sekelskiftet 1800-1900. Ännu mindre vet vi om hur det var att vara barn. Vi pratade mycket om sådana ting. Och min systerdotter – Karin – som länge varit intresserad av den forskning, som jag hållit på med länge för att klargöra våra gemensamma härstamningar förklarade att hon ville överta min forskning när jag själv inte orkar. Det är för mig ett viktigt beslut och en överenskommelse vidgades till att vi beslutade att tillsammans samla ihop till en släktbok till glädje för kommande släkten.

Jag sitter nu om dagar och ibland nätter och försöker skriva små biografier om mina närmaste släktingar bakåt. Det går bra att skriva om morfar och hans liv – om mormor och faktiskt om ännu äldre anor. Men det är knepigt att skriva om mamma och pappa.

Jag tror att jag skall be styrelsen – den nya styrelsen till hösten att de uppdrar åt mig att vårterminen 2010 få hålla i en studiecirkel i Arninge under rubriken:

Hur skriver man en släktbok? Vilka ikonografiska mallar behöver man och hur skall sådana se ut? Hur ordnar man tryckningen av en sådan bok?

Tills vi ses i höst hoppas jag att vi alla får en fin fortsättning på sommaren och att vi tänker på att det är bara den sista dagen som vi skall dö – alla dagarna innan dess skall vi leva.

Med vänliga hälsningar

Eddy Widborg

ordförande

Södra Roslagens släktforskarförening

Föreningens adress:

Guckuskovägen 12, 184 35 Åkersberga

Styrelse:

Ordförande	Eddy Widborg	08-540 209 79
<i>e-post:</i>	<i>eddy-genealog@telia.com</i>	
Vice ordf	Anita Järvenpää	08-541 338 19
<i>e-post:</i>	<i>anita.jarvenpaa@lo.se</i>	
Sekreterare	Carl-Göran Backgård	08-540 611 36
<i>e-post:</i>	<i>cg@milstolpen.org</i>	
Kassör	Ingalill Hallberg	08-540 233 83
<i>e-post:</i>	<i>ingalillhallberg@telia.com</i>	
Ledamot	Olle Kungberg	08-541 753 33
<i>e-post:</i>	<i>olle.king@hotmail.com</i>	
Ledamot	Lennart Djerf	08-540 614 28
<i>e-post:</i>	<i>lennart.djerf@swipnet.se</i>	
Ledamot	Olle Keijser	08-540 693 07
<i>e-post:</i>	<i>okeijser@gmail.com</i>	

Revisorer:

Ordinarie	Björn Olander	08-540 230 65
	Lars Lindblad	08-540 659 76
Suppleant	Len Blomgren	08-540 603 24

Valberedning:

Berit Wallenqvist	08-540 232 30
Arne Sundberg	08-541 324 55
Curt Juréus	08-540 200 68

Programkommitté:

Carl-Göran Backgård	08-540 611 36
Eddy Widborg	08-540 209 79
Gunnar Sjöberg	08-541 320 78
Jessica Sjölund	08-540 212 78
Heléne Stubom	08-540 246 18

Åkersbergakommitté:

Eddy Widborg	08-540 209 79
Ingalill Hallberg	08-540 233 83
Heléne Stubom	08-540 246 18

Arningekommitté:

Mai-Britt Andersson	08-540 216 42
Carl Göran Backgård	08-540 611 36

Vaxholmskommitté:

Gunnar Sjöberg	08-541 320 78
Anita Järvenpää	08-541 338 19
Inger Rydholm	08-541 320 78

Läsapparaterna (bokning och utlåning):

Carl-Göran Backgård	08-540 611 36
---------------------	---------------

Redaktör och ansvarig utgivare:

Susanne Fagerqvist	08-540 653 26
--------------------	---------------

Redaktionskommitté:

Margareta Hultman	Inger Rydholm
Gunnar Sjöberg	Leif Gannert
Anita Järvenpää	Olle Kungberg
Nils Lindgren	Ulla Sellbom
Carl-Uno Sjöblom	Arne Sundberg

Avgifter:

Medlemsavgift	100 kronor
Ungdomsmedlem	25 kronor (under 25 år)
Hyra av läsapparat	25 kronor/vecka

Plusgirokonto: 448 57 91-0

Nya medlemmar:

Sätt in avgiften på vårt plusgirokonto.

Glöm inte ange namn och adress!

Medlemstidningen Sysslingen utkommer med 4 nr/år
Bidrag kan sändas till redaktören Susanne Fagerqvist,
Murkelvägen 137, 184 34 Åkersberga.

e-post: sysslingen@hotmail.com

hemsida: www.roslagen.be

För signerade bidrag ansvarar författaren.

Citat får göras ur Sysslingen om källan anges.

Redaktionen har ordet

Nu är det åter dags för ett nytt nummer av vår tidning. Vi är mycket tacksamma för de artiklar vi får in från våra medlemmar. Tyvärr kan inte alla visas i detta nummer. I nästa nummer kommer ni bl a få läsa om torpare Per Mattsson från torpet Svafvelsjö som vi fått av Lillemor Blomberg.

Jag måste också få tacka redaktionsmedlemmarna för att det alltid hjälper till att fylla upp vår tidning med så bra artiklar. Vad skulle jag göra utan er.

Nu önskar jag er en fortsatt trevlig sommar innan det är dags att krypa in i mörkret och forska vidare.

Susanne Fagerqvist

sysslingen@hotmail.com

Innehåll:

Brevet till läsaren	1
Redaktionen har ordet	2
Enskilda verser – tryck för tillfället*	3
Jourverksamhet på biblioteket i Vaxholm och Åkersberga.....	4
Hur Gustav Vasas silverdaler blir fyra kronor...5	
Östra Ryds kyrkoböcker berättar	6
Datorhörnan	7
Nu har det hänt - Igen.....	9
Jättegrödan i Smedby	10
Lite kuriosa	11
CD-grupsprojektet.....	12
Saxat ur andra förenings tidningar	12
Tack.....	13
Ett reseminne	14
Klurighet.....	15
Höstmöte	16
Rebussvar	16

**Nästa nummer av Sysslingen
kommer den 20 oktober 2009.**

Manusstopp den 1 oktober 2009

Enskilda verser – tryck för tillfället*

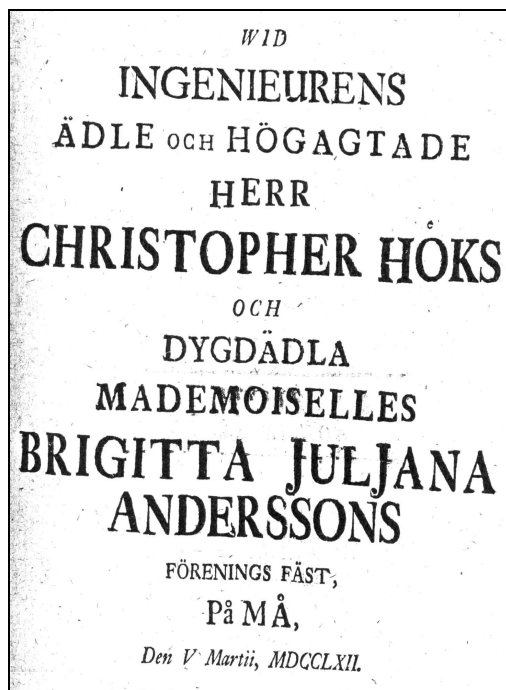
(Här följer den tredje artikeln om Enskilda verser som vi tyvärr fick flytta till detta nummer pga av platsbrist i nr 2.)

Vad kostade det att trycka en tillfälleskrift på 1700-talet? I en kunglig förordning 1757 fastställdes det maximala pris som boktryckarna fick ta för sitt arbete till sex öre kopparmynt per ark för exemplar på tryckpapper och åtta öre kmt per ark för exemplar på skrivpapper. Tillfälleskriften fick normalt rum på ett ark. En normal upplaga på 100 exemplar skulle därmed kosta 18 daler kmt om man nöjde sig med tryckpapper. Gick man på krogen kring 1760 kunde man för den summan få 16 supar eller i bokhandeln kunde man få 5 psalmböcker.

Att skriva tillfällighetsdikter har knappast någonsin för den stora massan av skribenter kunnat fungera som en födkrok. I enstaka fall kunde det bli ett, dock osäkert, extraknäck. En form av meritering däremot – men framför allt en vänskapsplikt. Författarna var oftast släktingar och vänner till föremålen, och det är uppenbart att de flesta grav- och bröllopsskrifter fungerade som stärkande knutar i en väv av släkt- och vänskapsrelationer.

Här är ett exempel på tillfällighetskrifter på personer i min egen släkt som jag har funnit i KB:s index benämnt ”Verser över enskilda personer”. Indexet står i datorrummet i entréplanet. (I entrén står även en katalog i plåtlådor över likpredikningar över stånds personer.)

Vers vid Christoffer Höks och Brigitta Anderssons bröllop

Kronofogde Christoffer Hök gifte sig 27 år gammal år 1762 med 17-åriga Brigitta Juliana Andersson. Här är deras hyllning, inklusive välgångsverser ackompanjerade av deras porträtt, som är i min ägo.

* Artikelserien startade i Sysslingen tre nummer tillbaka, med inledande introduktion av ämnet ”Enskilda verser – tryck för tillfället” och exempel på tillfälleskrifter. Här avslutas introduktionen med att visa ännu ett exempel på en tillfälleskrift.

Hvad kan väl större ängslan vara,
än lefva uti enslighet?
Där skänkes oro, sorg, förtret;
Nej bättre är, sig sammanpara,
med den som dygdens mönster är,
och lindra kan all sorg, besvär.

Säg värda BRUD! Hvem tändt de lågor,
som heligt brinna nu i dag?
Tyst! Jag emot försynens lag,
får ej framställa några frågor.
Den kärlek grundad uppå dygd,
försynen tagit har i skygd.

Herr BRUDGUM! Ni ha lycklig hunnit
dit mången ställa tänkt sitt lopp,
men fåfängt blef dock deras hopp;
I ha båda båd´ dygd och skönhet vunnit.
I ha upp en sådan van,
att I mot dygd fått dygd igen.

Förnöjde Två! Jag önskar EDER
hvad sätt och nöjsamt kallas får!
Att lyckan städse med ER står!
Allmagts nåd, i tiden heder!
När jämväl slutat är ERT lopp,
att ni till Himlen faren opp.

Jonas Hök

Jourverksamhet på biblioteket i Vaxholm och Åkersberga

Vaxholm: Lördagen den 29 augusti är vi åter på plats. Vi kommer under hösten och vintern att finnas där varje lördag kl 11.00-14.00
(*OBS ändrade klockslag*)

Åkersberga: Lördagen den 29 augusti startar även jourverksamheten i Åkersberga. Det kommer att finnas folk på plats varje lördag kl 11.00-13.00

Anita Järvenpää

Hur Gustav Vasas silverdaler blir fyra kronor

Gustav Vasa präglade 1534 den första dalern. Från 1604 till 1777 benämns den riksdaler och från 1777 riksdaler specie. Den äldre dalern och riksdalern var endast avsedda för internationell handel och till sold för legosoldater. Gustav Vasas daler innehöll 28,06g rent silver och riksdalern 25,6g. Avsikten var att riksdalern skulle vara värdebeständig, vilket den också kom att vara.

Det äldsta myntet 1 penning slogs från 1000-talet till 1548. 1370 börjar örtugar präglas och på 1500-talet öre, mark och daler.

1 daler = 4-mark = 32 öre. 1 öre = 3 örtugar = 24 penningar.

Samtidigt som riksdalern införs 1604 slår man 4 marksmynt som endast innehåller 16,2 g silver. 1 riksdaler blir då värd 4½ mark. 1610 går det 6 mark = 1½ daler på en riksdaler. 1624 införs mynt av koppar och fram till 1776 har man valörer i silvermynt (smt) och kopparmynt (kmt). I Götaland räknar man vanligtvis i silvermynt och i Svealand, Finland och Norrland i kopparmynt. Från 1665 är 1 daler smt = 3 daler kmt. 1776 går det 18 daler kmt och 6 daler smt på 1 riksdaler. 1777 blir riksdalern handelsmynt och 18 daler kmt och 6 daler smt växlas till 1 riksdaler specie. Från 1777 är 1 riksdaler = 48 skilling. 1 skilling = 12 runstycken. Ett runstycke får samma värde som ett öre kmt och man kan därför fortsätta att använda öresmynten. Från 1777 trycker riksbanken sedlar i riksdaler banko och från 1789 riksgälden i riksdaler riksgäld. Riksgäldens sedlar förlorar i värde i förhållande till riksdaler specie, likaså riksbankens, men inte lika mycket. Från 1835 är 1 riksdaler specie = 2⅔ riksdaler banko = 4 riksdaler riksgäld. På riksbankens sedlar trycks då tre valörer. 1855 avskaffas riksdaler banko och riksdaler riksgäld ersätts av riksdaler riksmünt som delas i 100 öre. 1 riksdaler specie = 4 riksdaler riksmünt = 400 öre. År 1873 införs kronan och 1 riksdaler riksmünt = 1 krona = 100 öre.

Som framgår har det funnits tre olika daler och fem olika riksdaler. För att kunna jämföra priser eller värden för tiden 1604-1777 måste man veta om valörerna är i riksdaler, kopparmynt (kmt) eller silvermynt (smt) och för 1777-1855 om de är i specie, banko eller riksgäld och för 1855-1873 om de är i specie eller riksmünt.

Om en daler från Gustav Vasas tid eller en riksdaler vore möjliga att växla in i dag skulle man få 4 kronor för dem. För 1 daler smt skulle man få 67 öre och för 144 öre kmt 1 krona. Silvrets värde i en riksdaler är i dag ungefär 90 kronor och koppars (19,7 kg) i ett plåtmynt på 10 daler smt, 650 kronor.

Ovanstående är en förenklad sammanfattning av mynträknningen i Sverige. För en mer detaljerad beskrivning se; "Vad kostade det?" och "Myntringen i Sverige 995-1995" av Lars O Lagerqvist.

Eric Read

Östra Ryds kyrkoböcker berättar

Vid vårt arbete med CD-projektet har jag ramlat över en del märkliga öden som jag beslutat mig för att titta lite närmare på.

1710 – Pestens år

Ett normalt år brukar dödboken för Östra Ryds församling omfatta 20- 30 personer. År 1710 uppgår antalet döda till 301 personer !!!!!!!!!!!!!!! Pesten hade drabbat församlingen.

Pesten är den sjukdom som människan fruktat mest. Från mitten av 1300-talet och fram till 1700-talets början avled fler människor i pesten än alla världskrig tillsammans. Den mest kända epidemin var den skidgerdöden (även kallad svarta döden) som drabbade Europa på 1300-talet. Då avled 25% av Europas invånare, ca 25 miljoner människor. Bara i Sverige räknar man med att 200.000 personer avled. Detta i en tid då Sveriges befolkning bara uppgick till drygt 500.000 personer.

Smittämnet fanns hos den svarta råttan och överfördes till människorna via loppor. Inkubationstiden var 3-7 dagar och sjukdomen började med hög feber frossbrytningar och huvudvärk. De drabbade fick ofta stora bölder under armarna, på halsen och i ljumskarna, andningsvårigheter och blodhosta. Beroende på symtomen kallades pesten för böldpest, blodpest eller lungpest. De drabbade hade endast 50% chans att överleva. Pesten drabbade alla samhällsklasser, men värst drabbades de fattiga pga dålig hygien, trånga och smutsiga bostäder, dåligt med mat etc.

Den sista stora epidemin drabbade Sverige 1710-1713. Den började i Stockholm och spred sig snabbt ut i landet.

Här är några axplock ur dödboken för Östra Ryd år 1710:

Den 25 september begravde Lars Göransson och hans hustru Anna Olofsdotter i Grabbtorp sin 7-åriga son Olof. Den 2 oktober begravdes Lars hustru Anna, system Karin, sonen Göran 10 år gammal och dottern Margareta 4 år gammal. Den 7 oktober begravdes Lars Göransson själv.

Den 28 oktober begravdes Hans Eriksson och hans hustru Karin från Grandalen. Den 1 november begravdes deras dotter Kerstin, knappt 2 år gammal. Den 13 november begravdes sönerna Hans 12 år, Matts 11 år och Johan 10 år.

Den 16 november begravdes Nils Erikssons hustru Malin Staffansdotter från Eriksö. Den 27 november begravdes Nils Eriksson tillsammans med sina barn Malin, Margareta och Johan. Den 30 november begravdes döttrarna Annika och Britta.

Det är som sagt bara ett litet urval. Listan över drabbade familjer kan göras mycket lång. Nästan varenda gård i Östra Ryd var drabbad. Hela familjer utplånades.

Efter denna epidemi blev pesten mera sällsynt. En av anledningarna till detta var att den bruna råttans utbredning trängde undan den svarta

Anita Järvenpää

Datorhörnan

Skriv, skrivare, skrivast

När du väl lyckats få till rubriken, den där fantastiska ljussättningen eller ritat den perfekta sommarstugan kan du göra en av två saker. Antingen lutar du dig tillbaka och trycker på "Skicka" för att dela med dig av ditt alster. Smidigt om mottagaren är lika inbiten i den digitala världen som du själv. Dokumentet kan fortsätta leva och förändras bara genom några klick med musen.

I alla andra fall vill du antagligen printa (ett ord som faktiskt finns upptaget av Svenska Akademien, hur larvigt det än låter) verket. Att skriva ut gör man lättast med en skrivare och att välja en sån apparat är vad den här artikeln kommer handla om.

I dagsläget finns det två utskriftstekniker som dominerar; bläckstråle och laser. Bläckstråleskrivarna är enkla att tillverka och därför billiga. Tyvärr innebär det också att det finns en hel del skrappprodukter på marknaden och det kan vara bra att ha is i magen när man köper en och försöka få utskriftsprover eller rekommendationer innan köp. Tekniken är enkel och fungerar på samma sätt som de gamla grottmålarna som krossade kol i munnen och spottade i fin stråle mot bergväggen. Det är alltså patroner med flytande bläck. Bläcket spottas ut antingen med en väldigt liten högtalare som finfördelar det, eller genom att elektrostatiskt få bläcket att dela sig i små droppar. Nuförtiden är så gott som alla bläckstråleskrivare i färg och de har tre eller fyra patroner. Det finns en gammal devis som säger att patronen med svart bläck ska gå att byta utan att behöva byta de andra färgerna och helst ska man kunna byta en färg i taget. Det blir billigare så. Som tur är har de flesta skrivare idag patronerna

uppdelade. Branschen har nått konsensus tack vare konkurrens. I det andra lägret finns laserskrivare, både i färg och monokromt. De har länge ansetts dyra och snabba och har därmed bara funnits på arbetsplatser. Det håller på att ändras tack vare att de är smidigare att arbeta med. En laserskrivare använder pulverfärg som läggs på pappret i mönster genom att en laser "laddar upp" en trumma i rätt mönster. Pulvret plockas upp och släpps över pappret. Den elektrostatiska uppladdningen krävs för att pulvret ska fastna och överföras. Efter det värms pappret upp snabbt och pulvret sintras ihop. Det fungerar alltså ungefär som emalj, men utan glas. Som du kanske förstår är den här tekniken betydligt mer komplicerad än att bara finfördela flytande bläck och det är större risk att en laserskrivare går sönder än en bläckstråleskrivare.

Vem väljer då vad bland de här två? Bläckstråle anses fortfarande vara det bästa för fotografier, speciellt tillsammans med högblanka papper. Den upplösning som går att få med en bläckstråleskrivare är nästintill omöjlig att få med laserskrivare i konsumentprisklassen. En annan fördel med bläckstråle är att eftersom processen bara behöver ett steg, så är den lämplig för att trycka på andra material än skrivpapper. Det går att skriva ut på både tyg och CD-skivor om skrivaren är anpassad för det. Även grov kartong kan fungera i skrivare som har en rak pappersbana.

Fördelarna med laserskrivare är inte så många, men kan vara betydelsefulla. Eftersom färgen närmast bränns fast borde utskrifterna hålla längre och vara mindre känsliga för vatten. Svärtan i laserutskrifter är bättre och rent allmänt

anser jag att utskrifter blir lite vackrare i all sin blankhet. Även om fotografier gör sig bäst på glättat papper med en bläckstråleskrivare, är en färglaserskrivare en god kompanjon som klarar foton i viss mån. En laserskrivare blir en bra investering om du vill ha mer beständiga kopior eller om du mest använder den för text, ritningar eller andra figurer.

En viktig detalj i sammanhanget är att alla skrivare kräver material. Både i papper och som färg. Det finns numera speciella bläckstrålepapper som gör att bläcket inte sugts upp och därmed

Tommié Gannert

Skulle vilja komplettera ovan sagda vad gäller laserskrivare. Skall man skriva ut bilder med laserskrivare måste upplösningen som skrivaren klarar vara en parameter vid valet. När jag investerade i en laserskrivare sade ovannämnda son att en upplösning under 1.200 dpi inte var aktuell. Alltså så köpte jag en relativt billig färglaserskrivare för denna upplösning. Jag är mycket nöjd med köpet. Visserligen kostar varje toner drygt 1.000 kronor som räcker i ca 3.000 ark utskrifter. Med 4 olika toner blir det en summa varje gång, men i dagens läge är tonern billigare än en ny skrivare.

Jag är personligen lite rädd för de bläckstråleskrivare som kallas för "All in one". De innehåller även en skannerfunktion. Tills någon bevisat motsatsen har jag svårt att acceptera upplösningen på den typen av skanner, kontra de skannrar som bara är skannrar.

Jag planerar att till kommande nummer beskriva hur man skriver ut kort man

Leif Gannert

sprider sig i pappersstrukturen, men det fungerar så klart även med billiga kopieringspapper (samma som för laserskrivare). Tänk på att färgpatroner kan skilja sig mycket i pris mellan tillverkare och mellan skrivartyper. En vanlig bläckstrålepatron är inte stor i jämförelse med en laserskrivares pulverpatron. I tidningar är det därför vanligt att ange ett jämförelsepris som krona per utskriven sida. Då blir det rättvist mellan skrivartyperna. En del tidningar skiljer dessutom mellan fotoutskrift och dokumentutskrift, med allt vad de olika papperstyperna innebär.

tagit med sin dyra nya digitalkamera. Två vägar finns, antingen på egen skrivare eller gå till PictureStore och få dem utskrivna. Vad är billigast vad är bäst? Om nu det finns något bäst i den frågan. Jag söker därför dig läsare som använder egen utrustning för utskrifter av digitala foton på egen skrivare. Själv går jag till PictureStore. Skriv till mig du som är villig att dela med dig av dina erfarenheter vill jag beskriva några grundläggande saker. Hur kan man skriva ut, via PC eller direkt från kameran? Hur stora bilder med acceptabel skärpa kan jag få? Ligger begränsningen i bilden eller skrivaren? Vad blir det ungefärliga priset per bild, om man räknar bort spillet på grund av dålig hantering av utrustningen?

Tänk på att man kan använda kameran för att fotografera originaldokument, i de fall man inte kan få eller köpa originalet. Att fotografera med egen kamera gör det billigare än att låta arkivet göra fotograferingen för att därefter få en digital fil, eller en utskrift. Hur gör man då?

Nu har det hänt - Igen

I ett tidigare nummer av Sysslingen har jag beskrivit hur jag tappat data på min dators hårddisk. Detta genom att jag slarvat med att ta backup (säkerhetskopia) på viktiga filer på hårddisken. Att återskapa dessa blev en kostsam affär.

Nu har jag drabbats igen. Den här gången var det inte hårddisken som blev förstörd. Nej, det var min skrivare.

Eftersom jag bara använder skrivaren till utskrift av enklare dokument tyckte jag att det var onödigt att använda originalfärgpatroner. Bilder och utskrifter som kräver bättre kvalitet gör jag på hustru Lenas skrivare. Jag gick alltså och köpte ”piratpatroner” som ju var ungefär hälften så dyra som originalen.

Dom fungerade bra, ett tag. Sedan blev det tvärstopp. Jag körde program som rengjorde skrivarhuvudena osv. Men ingenting hjälpte. Det var bara att konstatera att skrivaren var ”död”. Jag blev ju inte gladare av att få veta att en granne råkat ut för samma sak.

Den här gången kom jag lite billigare undan. Ny skrivare med original-färgpatroner à 1.200:-.

Havererad skrivare

Foto: Lena Sundberg

Arne Sundberg

Jättegrytan i Smedby

För ca ett år sedan fick jag en tidning av Gunnar Sjöberg som heter Kvällsstunden med underrubriken Hemmets och Familjens Veckotidning. Gunnar tyckte att jag skulle skriva i Sysslingen en artikel som i tidningen hade rubriken: "Smedby jättegryta – märkligt fenomen i Österåker".

Nu är jag ju inte Österåkersbo så Smedby är för mig en okänd trakt. På Eniros kartfunktion kan jag konstatera att det ligger en halv kilometer nordost om Ekbacken. Dessutom handlar ju inte jättegrytan om släktforskning precis. Men för de med lite hembygdsintresse kan det ju vara intressant att få lite sådan kunskap också.

På Smedby finns en herrgård som genom seklen tillhört olika adelssläkter såsom Bonde, Bielke, Oxenstjerna, Tre Rosor och Vasa. Smedby gård omnämns första gången i skrift i ett överlåtelsedokument från 1381.

Jättegrytan i sig har man trott vara ett gruvhål eller en brunn. 1912 undersöktes den av en geolog vid namnet Fredrik Svenonius. Man började med att mäta djupet i det man först trodde var en liten damm. Det gjordes med käppar och slanor, men man kom aldrig ner så man kände någon botten. Fredrik blev riktigt nyfiken och lyckades få donatorer som skulle bekosta ett tömmande av gropen. Hålets diameter vid markytan var ca 2 meter men några meter ner vidgades utrymmet till ca 3 meter.

När hålet var tömt på vatten vidtog besiktning och spekulationer. Hålet var drygt 18 meter djupt med relativt släta sidor. I kanterna antydde som en nedåtgående spiral med mjuka former efter sidorna. Att hålet var i det närmaste cylinderformat skall väl påpekas också.

Nu vidtog gissningar och spekulationer. Gruvhål var väl den vanligaste gissningen. Det kunde inte Svenonius acceptera. Hålets sidor var alldeles för släta för att vara urgröpt med någon form av tillmakningsmetod. Andra gissningar var att det gjorts för att fungera som vattenreservoar.

I artikeln beskriver man den s.k. fläskgraven på Gripsholms slott också. Den gjordes genom att man använde feta fläsksvålar vid eldningen i stället för ved.

Om nu jättegrytan i Smedby gjorts av inlandsisen så har förloppet varit följande: Från en flera kilometer hög iskant har vatten stupat ner på berget i en isspricka. Av någon anledning har stenar och berg börjat rotera på berghällen och skapat en hålighet. Så länge iskanten och vattnet befunnit sig över hålet har stenarnas malande rörelse gröpt ur berget. Så småningom har ju iskanten förflyttat sig och lämnat stenarna kvar. Det som stärkte Svenonius i detta antagande var att stenarna i botten av gropen var släta och jämna i ytan. Ty man lyfte upp allt bråte, inklusive stenarna, när man hade tömt gropen på vatten.

Om jag får avsluta detta referat med en personlig betraktelse så är jag på Svenonius sida. Släta ytor blir det inte när man spränger sig ner. Varför skulle man slänga ner runda välformade stenar i just detta schakt? Varför behövde man en vattenreservoar när man hade mindre än en kilometer till Garnsviken? Gruvhål kan knappast vara aktuellt, då borde fler liknande försök finnas i trakterna.

Hålet finns att beskåda än idag. Dock övervuxet och med skyddsnet för. Jag vet inte om man har tillträde till området där hålet finns, eller om det skall betraktas som att det ligger på herrgårdens eventuellt inhägnade gård. Allemansrätten har ju lite skyldigheter inbyggd i sig också.

Leif Gannert

Om någon av er har information om denna Jättegryta så vore vi tacksamma om ni ville höra av er till oss och berätta om det.

Lite kuriosa

När jag en regnig semesterdag städade i mitt arbetsrum hittade jag ett urklipp men nedan återgivna "Regler för kontorspersonal år 1882".
Det verkar inte som om det alltid var bättre förr.

Anita Järvenpää

REGLER FÖR KONTORSPERSONAL ÅR 1882

1. Gudfruktighet, renlighet och punktlighet är nödvändigt för god affärsverksamhet.
2. Antalet arbetstimmar per vecka har företaget nu beslutat minska. Kontorspersonalen behöver i fortsättningen bara arbeta mellan kl 7.00 på morgonen och kl 6.00 på kvällen.
3. Morgonbön hålles varje dag på Huvudkontoret. Alla måste närvara.
4. Personalens klädsel skall vara måttfull. Kontorspersonalen får ej roa sig med att klä sig i plagg i ljusa färger. Långstrumpor äro förbjudna såvida de icke är i mycket gott skick.
5. En kamin står till förfogande för personalens trevnad. Var och en av personalen skall vid kall väderlek varje morgon hava med sig 2 kg kol för eldning.
6. Ingen av de anställda får lämna arbetsrummet utan tillstånd av herr Ryder. Uträttande av naturbehov är dock tillåtet och kontorspersonalen skall använda den del av trädgården som ligger vid andra grinden. Personalen skall själv tillse att denna plats hålles i ordning.
7. Allt samtal är förbjudet under arbetstid.
8. Begäret efter tobak, vin och sprit är en mänsklig svaghet och nyttjandet av dessa ting är helt förbjudet för våra anställda. Detta gäller även under fritiden.

9. När nu antalet arbetstimmar så drastiskt har minskat har vi beslutat att tillåta intagande av föda mellan 11.30 och 12.00. Arbetet får dock under tiden under inga förhållandens avstanna.

CD-gruppsprojektet

Arbetet med cd-skivan har gått så långt att den är beräknad att kunna visas och säljas vid höstmötet.

Anita Järvenpää

Saxat ur andra föreningars tidningar

Sedan en tid tillbaka kommer alla släktforskarföreningars tidningar hem till mig. Det är mycket som är intressant i dessa tidningar. Tidningarna samlas i bokhyllan utanför vår studieceld på biblioteket. Om du har tid och möjlighet så passa på att gå dit och läs. Kanske hittar du intressanta uppslag för din egen forskning.

Denna gång tänkte jag ta med några uppgifter som finns med i tidningen **Arosiana** (Västerås släktforskarclubb) nr 2/09 årgång 16.

Det är ju fler och fler som använder datorn som hjälp i släktforskningen. I stiftsbiblioteket på Västerås stadsbibliotek finns en samling manuskript skrivna av Abraham Abrahamsson Hülphers (1734-1798). Han tillhörde en köpmannasläkt i Västerås. För omvärlden blev han känd som topograf, genealog och musikhistoriker. Här finns tio volymer med genealogiska anteckningar, främst om släkter i Västmanland och Dalarna. Sammanlagt uppgår det till ca 40.000 personer. Detta kortregister har digitaliserats av Västerås Släktforskarclubb.

För att se på dessa uppgifter går du till sidan www.bibliotek.vasteras.se I rutan Snabbval på högersida hittar du Hülphers genealogier. Här finns också en beskrivning hur sidan fungerar.

Några sidor senare i tidningen Arosiana finns en trevlig beskrivning av Manne Hedbergs digitala skolplanshemuseum. Här finns också en länk där du har möjlighet att se gamla och unika skolplanscher. Här finns också en beskrivning av vem Manne Hedberg var. Adressen till denna sida är: www.skolplanscher.se

I nästa nummer hämtar vi lite mer trevlig läsning från andra släktforskartidningar.

Susanne Fagerqvist

Tack

Ibland kommer det e-post till redaktionen. Detta meddelande vill vi gärna dela med oss av.

Meddelande:

Hej Leif

Lämna in, somna in, vika om hörnet och gå hädan torde du vara väl bekant med. I mitt södra Småland används, särskilt vid begravningar, nästan alltid "den hädangågne" i stället för "den bortgångne". (Möjligen ska "bortgångne" skrivas "bortgångne".)

En gång skulle jag bygga hus och var ute på tomten med mäklaren. Ett par dagar senare ringde jag till honom men fick svar i växeln av en, av rösten att döma, ung människa att han var borta. Jag ville ju veta när han kom tillbaka. Exakt vilket svar jag fick på det minns jag inte, men jag måste fråga flera gånger på olika sätt och fick konstiga svar, innan det kom fram att han hastigt avlidit.

Något liknande var det när jag hälsade på en kompis på lasarettet. Alla visste att han skulle dö inom några veckor. Två dagar senare skrev jag ett brev till honom och ringde till lasarettet för att få den exakta adressen. Jag blev kopplad till åtskilliga ställen varav de flesta klart dementerade att kompisen var eller varit där (jag tänkte att han kanske hade permission) och några kopplade samtalet vidare. Jag förklarade lika envist att han visst var där. Slutligen var det en som sa att jag måste ringa till prästen i hemförsamlingen.

Det är också ett sätt att säga att någon dött. I detta fall var det nog något juridiskt som gjorde att de inte fick säga som det var.

Kenneth

Svar:

Tack Kenneth!

Det är alltid roligt att få lite material från läsarna. Den påfyllnad av ord som finns här skämmer inte heller för sig. Att vi dessutom fått en liten berättelse förgyller vår tillvaro ännu mer.

Redaktionen håller gärna igång en dialog kring något ämne med läsarna. Lite fundersam kan man ju vara att det måste vara ordet död som skapar en dialog. Men i brist på detta får man ta bröd, som min mor ofta sade när jag invände mot något på matbordet.

Så då kan vi hoppas att tidningens läsare har ytterligare varianter på ord och uttryck som synonym för att dö eller vara död. Det skulle vi i redaktionen vara väldigt tacksamma för om vi fick ta del av för att sprida till andra läsare.

Tack än en gång Kenneth, nu vet vi också att vi har en läsare i alla fall!

Leif Gannert

Ett reseminne

Under en semestervecka på Öland i juli träffade jag på ett intressant objekt.

Jag är sysselsatt med gravstensinventering på Vaxholms Kyrkogård. Där är gravstenarna av olika format och utseende. De är både liggande, stående, invallade och av olika material.

Men på kyrkogården vid Källa gamla kyrka på Öland var gravstenarna eller som de kallades här nere, likstenarna, liggande. De c:a 150 stenarna är av grå eller röd kalksten. De flesta är från 1700- och 1800-talen, men några även från 1600-talet. Och stora är dom.

Den ursprungliga kyrkan var från mitten av 1100-talet men har byggts på i flera etapper. Kyrkan var även försvarskyrka med själva kyrkan på bottenvåningen. På den andra våningen fanns det magasin för mat och förnödenheter. Högst upp fanns det skottgluggar så att man kunde försvara sig. Nedan ser ni bilderna på kyrkan och gravstenarna.

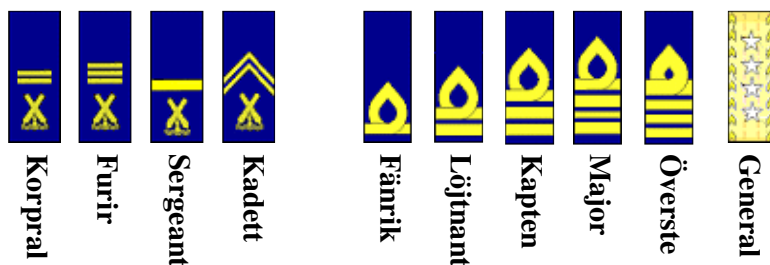

Foto: Lena Sundberg

Arne Sundberg

Klurighet

Amfibiekåren (f.d. Kustartilleriet)

Här följer några rebusar som bygger på axelklaffar tillhöriga Kustartilleriet/-Amfibiekåren under 1900-talet.

- - L + D = _____ 1) Förlägen
- - E = _____ 2) Lägesbestämning
- + ingenting - N = _____ 3) Mandatövertag
- - N + RA = _____ 4) Förvärva
- + S = _____ 5) Spritblandning
- Några - Välbeställd + G = _____ 6) Örekär
- - engelsk myra + L = _____ 7) Skulptör
- - R - 2R = _____ 8) Hästras
- + L - tranfågel = _____ 9) Kråkfågel
- - 1 + ER = _____ 10) Officiell kommunistisk titel
- + + = _____ 11) Lokalt område i Vaxholm

Leif Gannert

Höstmöte

Den 5 november kommer föreningen att ha höstmöte på biblioteket i Åkersberga. Kallelse till mötet kommer att finnas med i nästa nummer av Syslingen.

Adressfält

Rebussvar

	Frågan	Svaret
1)	Förlägen	Generad
2)	Lägesbestämning	Överst
3)	Mandatövertag	Majoritet
4)	Förvärva	Kaptera
5)	Spritblandning	Kaptenslöjtnant
6)	Örekär	Fåfång
7)	Skulptör	Sergel
8)	Hästras	Furioso
9)	Kråkfågel	Korp
10)	Officiell kommunistisk titel	Kader
11)	Lokalt område i Vaxholm	Officersparken
